

*Волохова К. В.,**аспірант кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
ПВНЗ «Європейський університет»*

ДО ПИТАННЯ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ СУДОМ ПРИСЯЖНИХ

Анотація. Стаття присвячена розгляду правових та організаційних аспектів прийняття рішення судом присяжних у нарадчій кімнаті.

Ключові слова: суд присяжних, кримінальне провадження, судові рішення, нарадча кімната, професійні судді.

Постановка проблеми. Участь представників народу у здійсненні правосуддя гарантується Конституцією і законами України та є формою реалізації влади народу в здійсненні найважливішого виду державної діяльності – судочинства. Тому залучення громадян до правосуддя завжди було притаманне демократичній державі. Одним із основних їх повноважень є вирішення подальшої долі особи, що супроводжується прийняттям судового рішення спільно з професійними суддями. На практиці виникає питання про їх професійність, адже визначення міри покарання потребує спеціальних знань. Сам тому є актуальним порядок прийняття судового рішення присяжними у нарадчій кімнаті.

Аналіз останніх досліджень. Дослідження здійснене на основі праць В.Т. Маляренка, О.В. Капліної, Н.О. Турмана, Л.Р. Шувальської та інших науковців.

Мета статті. Метою дослідження є вивчення правових особливостей вирішення питань та прийняття судового рішення судом присяжних у нарадчій кімнаті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Порядок ухвалення судового рішення присяжними регламентується ст. 391 Кримінально-процесуального кодексу (далі – КПК) України. Відповідно до нього нарадою керує головуючий, який послідовно ставить питання, проводить відкрите засідання і веде підрахунок голосів [1]. Тобто він спрямовує кримінальне провадження, маючи організаційно-розпорядчі повноваження. Головуючий повинен діяти від імені всього суду і за його згодою.

Рішення щодо поставлених питань приймається в нарадчій кімнаті тільки складом колегії присяжних простою більшістю. Присутність у нарадчій кімнаті інших осіб, зокрема запасних присяжних, порушує правило про таємницю наради суддів і є підставою для скасування вироку, постановленого судом за участю присяжних. Також вони не можуть розголошувати судження, висловлені під час наради.

Практикою вироблена така процедура наради суду присяжних, яка гарантує формування істинного й обґрунтованого колективного рішення суду.

Нарада суду присяжних починається із з'ясування головуючим думок присяжних. Вислухавши їх, голова суду висловлює власне переконання щодо вирішуваних питань. Якщо виявиться, що особисті думки, переконання кожного присяжного за своїм змістом збігаються, то колективна думка, переконання суду формуються в процесі їх виявлення. У такому разі нарада протікає в установленому кримінальним процесуальним законом порядку і складається з двох частин: спочатку ставляться питання і вислуховуються відповіді присяжних-суддів, тобто формується колективне переконання, а потім ухвалюється рішення на основі цього переконання [2, с. 526].

Іншого характеру набуває нарада суду присяжних, коли думки присяжних розділяються. У такому разі встановлений кримінальним процесуальним законом порядок наради суддів не завжди може сприяти встановленню істини. Склад суду присяжних занадто малий за кількістю, щоб нехтувати думкою кожного присяжного-судді, який залишився в меншості. Зазвичай, у таких випадках організується широке обговорення питання і тих обставин справи, які впливають на його вирішення. Мета цього обговорення полягає у виробленні у всіх присяжних повного однакового розуміння фактів і явищ об'єктивної дійсності, які досліджувалися під час розгляду кримінального провадження у судовому засіданні.

У процесі встановлення розбіжностей у думках, насамперед, виявляються ті докази, на підставі яких формувалися у присяжних особисті переконання. Головуючий пропонує кожному присяжному обґрунтувати свої висновки дослідженими доказами, а потім робить це сам. Кожен з учасників наради викладає ті висновки, на підставі яких у нього склалося переконання в істинності запропонованого ним рішення з цього питання. Оцінюючи накопичені знання заново, присяжні аналізують не тільки переконання одного учасника, а й усього складу суду.

Під час прийняття рішення у нарадчій кімнаті суд присяжних і професійні судді повинні взаємно контролювати один одного, тим самим зменшуючи свавілля й можливі судові помилки [3, с. 526]. Після того, як буде ретельно оцінено кожний доказ, присяжні переходять до їх оцінки. Це дає можливість виявити конкретні відмінності в оцінках окремих доказів або їх сукупності [2, с. 527].

Під час виявлення протиріччя у змісті переконань окремих присяжних з'являється необхідність одним переконувати інших у правоті своїх поглядів, захищати, відстоювати і доводити істинність своїх переконань, спростовувати ті погляди і думки, які вважаються помилковими. Уміння переконливо доводити необхідний причинно-наслідковий зв'язок фактів, обставин є надзвичайно важливим і необхідним для кожного присяжного. До доведення присяжний вдається тоді, коли інші члени суду не погоджуються з його точкою зору.

Зазначимо, що під час наради суду присяжних під час дослідження доказів присяжні орієнтуються, насамперед, на його думку у справі, а засада змагальності не дає судді формального права цю думку виражати. На думку В.Т. Маляренка, через кількість присяжних підвищується можливість неупередженого прийняття рішення, оскільки вірогідність того, що всі присяжні поставляться до обвинуваченого однаково позитивно або негативно, є досить незначною [4, с. 650–700].

Головною помилкою професійних суддів є спроба примусити присяжних міркувати подібно до себе, оскільки це є певним елементом психологічного тиску на них. Необхідно долати свою «впевненість про винуватість» обвинуваченого, якщо вона виникла під впливом попереднього професійного досвіду, емоцій або інших причин. Обговорення у нарадчій кімнаті судом присяжних спірних обставин кримінального провадження та вироблення колективного переконання свідчить про те,

що у всьому складі суду присяжних або у його більшості склалися певне ставлення до істинності досліджених обставин кримінального провадження, яке веде до винесення справедливого судового рішення.

Слід зазначити, що частина 3 ст. 391 КПК України містить вимогу: ніхто зі складу суду присяжних не має права утриматися від голосування, крім одного випадку. Йдеться про вирішення питання щодо міри покарання, а суддя чи присяжний голосував за виправдання обвинуваченого. У цьому разі голос того, хто утримався, додається до голосів, поданих за найсприятливіше рішення для обвинуваченого. Під час виникнення розбіжностей щодо того, яке рішення для обвинуваченого є більш сприятливим, питання вирішується шляхом голосування [1].

Отже, зважаючи на норми чинного законодавства, присяжні приймають рішення і про винуватість особи, і про міру покарання. Проте їм дозволено утриматися від голосування про міру покарання, в результаті чого їх голос буде зарахований за найсприятливіше рішення для обвинуваченого.

Слід зазначити, що практика зарубіжних країн свідчить про інше. Так, у США відразу після того, як обидві сторони завершили подання доказів у відповідних справах, присяжні спочатку обговорюють питання без присутності судді. У кримінальних справах на федеральному рівні обвинувальний вирок вимагає одностайності присяжних. До того ж на цьому етапі суд присяжних лише вирішує питання вини. Винесення вироку є окремою процедурою. Коли обвинувачений у кримінальних справах не задоволений вирок суду присяжних, він може подати апеляцію до Верховного Суду. Проте в континентальній Європі судді обдумують вердикт і голос кожного непрофесійного судді має таку ж силу, як і голос професійного. Одностайність не вимагається, і вердикт щодо вини включає судові рішення у справі [5].

Вважаємо, що вирішення питання міри покарання більшою мірою відповідає повноваженням професійного судді, адже він, маючи відповідну освіту та досвід роботи, зможе винести справедливий вирок з конкретного кримінального провадження. Питання вини повинно бути обговорено присяжними перед прийняттям рішення про міру покарання. Тому, запозичивши досвід США, пропонуємо внести зміни до ч. 3 ст. 391 КПК України, виклавши її в такій редакції: «Ніхто зі складу суду присяжних не має права утриматися від голосування щодо винуватості особи. Питання про міру покарання вирішує головуючий. Присяжні можуть висловити свою думку щодо покарання, яку головуючий має право взяти до уваги».

Присяжні в процесі обговорення поставлених перед ними питань повинні прагнути до прийняття одностайних рішень. Кожен із складу суду присяжних має право викласти письмово окрему думку. Вона не оголошується на судовому засіданні, а приєднується до матеріалів провадження і є відкритою для ознайомлення.

Окрема думка є гарантом реалізації рівності, незалежності, верховенства права та об'єктивної правової позиції суду. У регламенті Європейського суду з прав людини (прав. 74 пар. 2) зазначено: «Будь-який суддя, що брав участь у розгляді справи, має право додати до рішення або свою окрему думку, що збігається чи розходиться з рішенням, або просто констатацію своєї незгоди». Така норма є актуальною і для України, оскільки безпосередньо кореспондується з гл. 4 Закону України

від 23 лютого 2006 р. «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», норми якого зобов'язують державу в процесі розгляду справ застосовувати Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р., практику Європейського суду з прав людини та Європейської комісії з прав людини [6, с. 190–195].

Головуючий зобов'язаний надати допомогу присяжним у складенні судового рішення, коли серед більшості складу суду, яка ухвалила рішення, відсутні професійні судді.

Висновки. Прийняття рішення у нарадчій кімнаті судом присяжних є завершальним етапом судового розгляду у кримінальних провадженнях особливо тяжких злочинів. Саме тому важливість прийняття правильного і справедливого рішення є основним обов'язком вершителей закону.

Під час аналізу норм чинного законодавства ми дійшли висновку, що присяжні повинні вирішувати питання факту. Питання права мають вирішувати професійні судді, які мають досвід роботи і, ймовірно, більші можливості прийняти правильне рішення.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI / База даних «Законодавство України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651%D0%B017/print1329932-924471646>.
2. Шувальська Л.Р. Психологічна діяльність суду присяжних в нарадчій кімнаті / Л.Р. Шувальська // Матеріали наукової конференції: «Антропосоціокультурна природа права» (25–27 травня 2016 року). – Чернівці, 2016 р. – С. 525–531.
3. Турман Н.О. Специфіка здійснення судового розгляду за участю присяжних / Н.О. Турман // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. / редкол.: С.В. Ківалов (голов. ред.), В.М. Дрьомін (заст. голов. ред.) Ю.П. Аленін [та ін.] ; МОН України; НУ ОЮА. – Одеса : Юрид. л-ра, 2014. – Вип. 73. – С. 522–527.
4. Маляренко В.Т. Кримінальний процес України : [підручник] / В.Т. Маляренко, Є.Г. Коваленко. – 2-е вид., перероб. і допов. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 712 с.
5. Богдан А. Футей. Роль суду присяжних у США та Україні / А. Богдан Футей // Офіційний сайт «Юрінком Інтер» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://yuricom.com/ua/legal_practice/analitichna_yurysprudentsiia/rol_sudu_prysiaznykh_u_ssha_ta_ukraini-publication.
6. Капліна О.В. Правозастосовне тлумачення норм кримінально-процесуального права : [монографія] / О.В. Капліна. – Х. : Право, 2008. – 296 с.

Волохова К. В. К вопросу принятия решения судом присяжных

Аннотация. Статья посвящена рассмотрению правовых и организационных аспектов принятия решения судом присяжных в совещательной комнате.

Ключевые слова: суд присяжных, уголовное производство, судебное решение, совещательная комната, профессиональные судьи.

Volokhova K. To a question of decision-making by jury Summary. Article is devoted to consideration of legal and organizational aspects of decision-making by jury in the consultative room.

Key words: jury, criminal proceeding, judgment, consultative room, professional judges.